

Systematický přehled

makroskopických
hub

co jsou to makromycety?

houby, jež jsou viditelné pouhým okem
v nejširším slova smyslu všechny houbové organismy, tvořící plodnice, příp. jiné fruktifikační útvary (stromata) větší než ca 2 mm

mezi makromycety patří:

- *Ascomycota*: především některé nápadnější stromatické pyrenomycety (tř. *Sordariomycetes*) a většina „diskomycetů“ (*Pezizomycetes*, *Leotiomycetes*), okrajově i další skupiny
- *Basidiomycota*: naprostá většina zástupců pododd. *Agaricomycotina*, výjimečně zástupci pododd. *Pucciniomycotina*

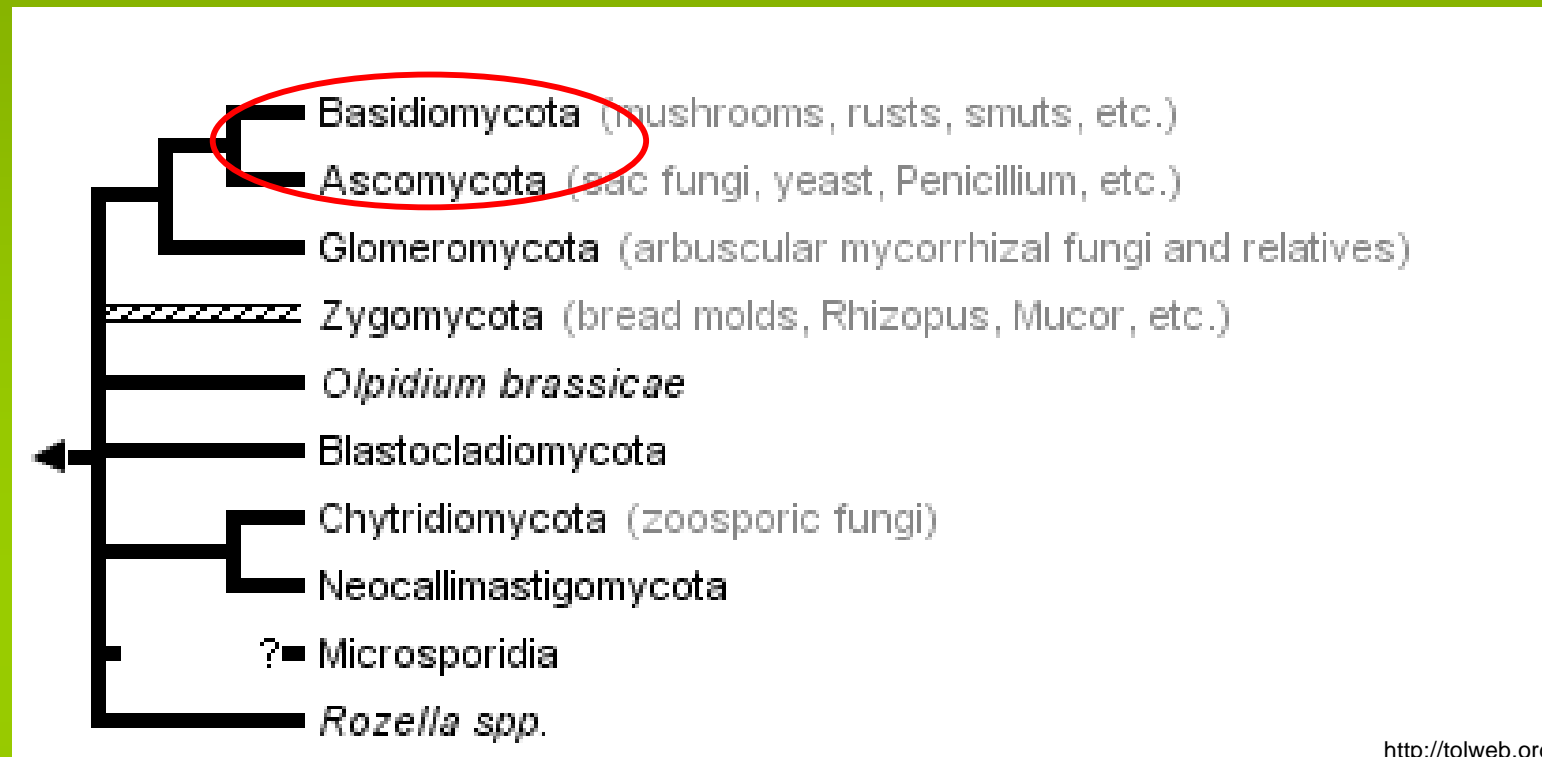
mezi „makromycety“ nezahrnujeme:

- *Myxomycota* (hlenky)
- některé ± makroskopické „plodnice“ spájitvých hub (*Zygomycota*: *Endogone* aj.)
- lišejníky (s výjimkou nemnoha lichenizovaných stopkovýtrusných hub)
- rzi a sněti

skupiny „na hranici“:

- některé velmi drobné diskomycety a pyrenomycety

říše Fungi

Literatura:

Kirk et al. (2008): Dictionary of Fungi, 10th edition

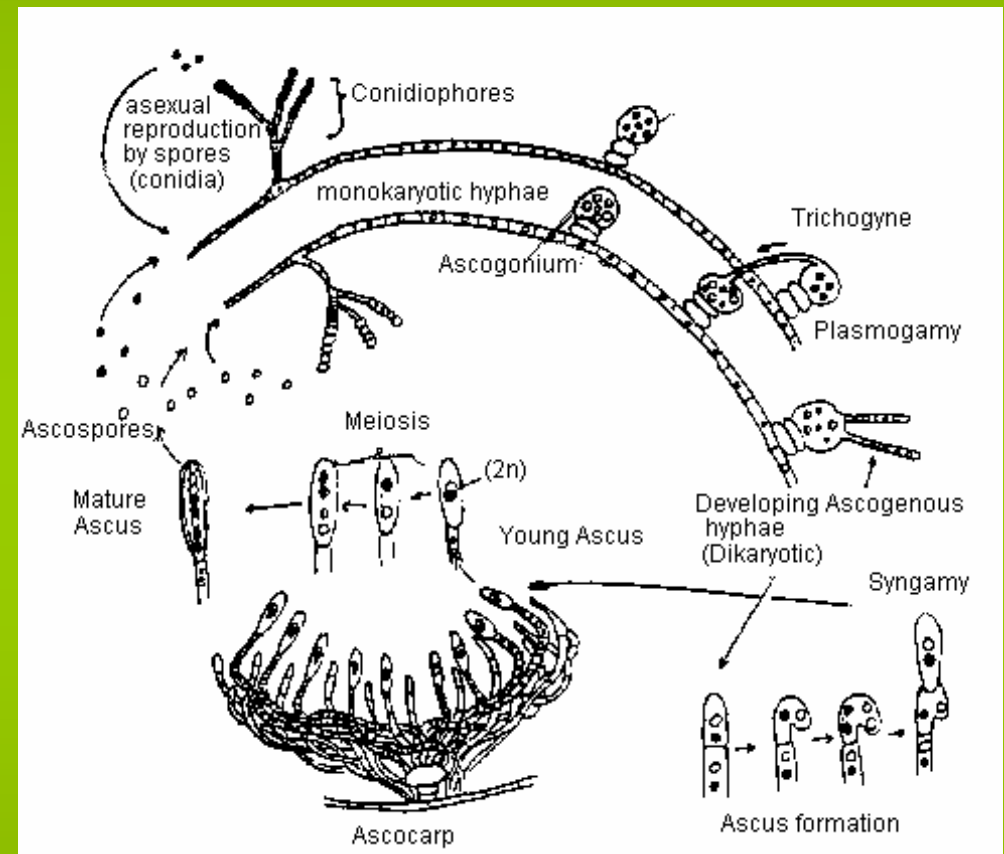
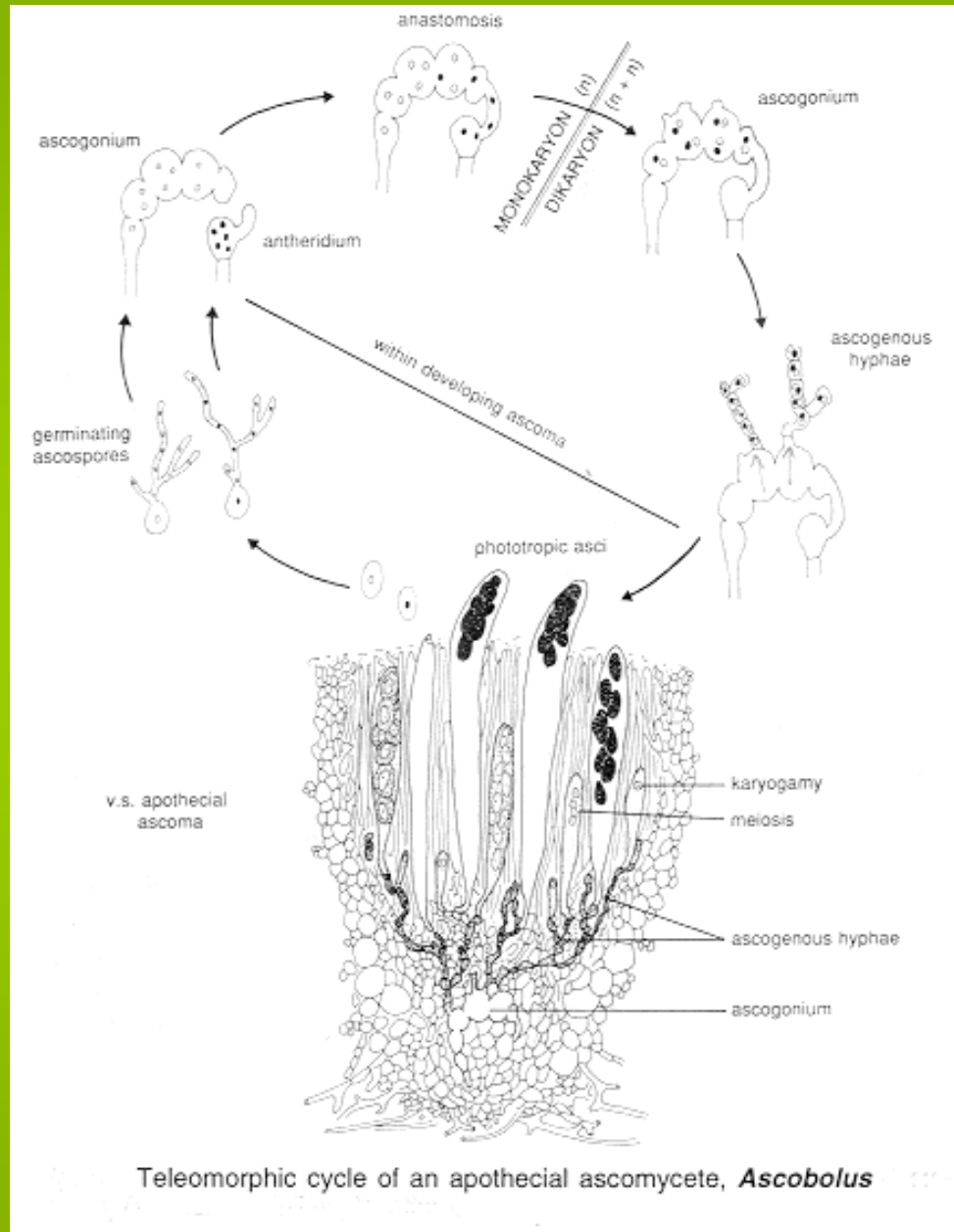
Kalina et Váňa (2006): Sinice, řasy, houby, mechorosty a podobné organismy v současné biologii.

Eriksson O.E., (ed.) 2006. Outline of Ascomycota - 2006. - Myconet 12: 1 - 82.

www.tolweb.org [tree of life]

+ řada dílčích prací

základní znaky vřeckatých hub

schema životního cyklu vřeckatých hub

základní znaky vřeckatých hub

plodnice - askoma (pl. askomata)

vždy (z cytologického hlediska)

smíšená stavba:

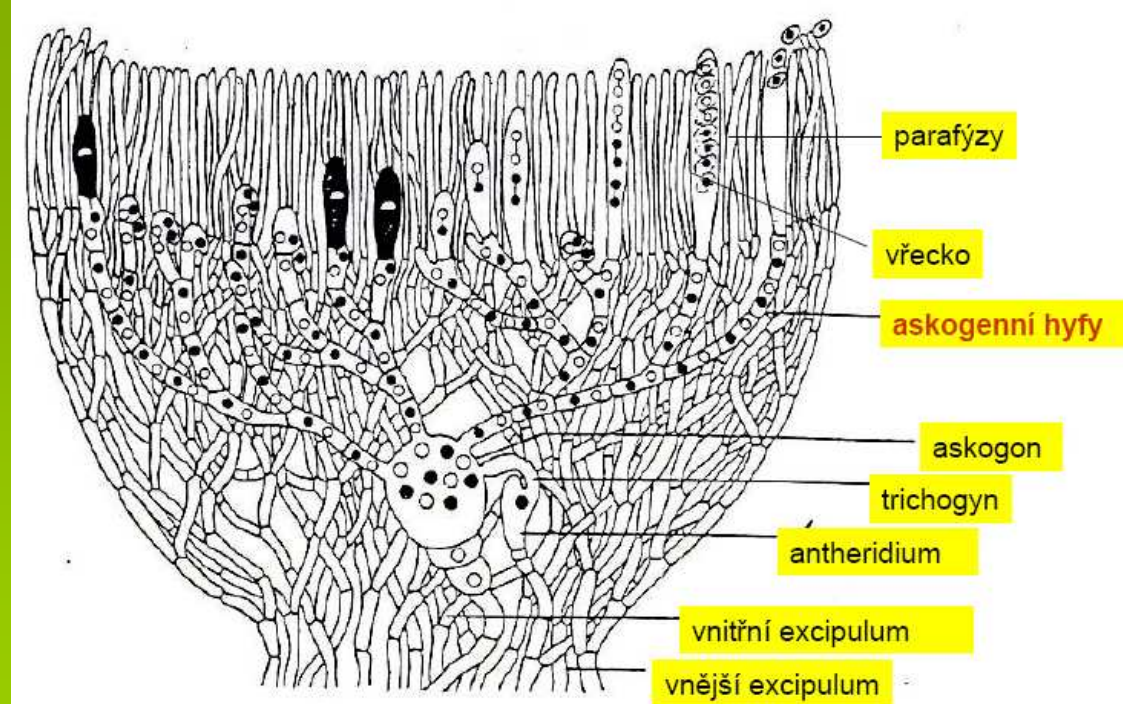
monokaryotické hyfy tvoří většinu pletiva plodnice (jejich soubor se zove **hamathecium**)

dikaryotické - **askogenní** hyfy, na nich vřecka

členění typů plodnic podle ontogeneze:

typ **askohymeniální**: nejprve pohlavní proces, poté se vytváří plodnice souběžně s růstem askogenních hyf => vřecka se tvoří na povrchu plodnice nebo v primárních dutinách (vzniklých při vývoji plodnice)

typ **askolokulární**: primárně se vytvoří pseudoparenchymatický útvar (**askostroma** - základ plodnice), ve kterém až následně dojde k vytvoření gametangií a k pohlavnímu procesu => vznikají lyzigenně tzv. sekundární dutiny, do nichž prorůstají již vytvořeným pletivem askogenní hyfy a v nichž se tvoří vřecka

základní znaky vřeckatých hub

členění plodnic podle morfologie
(základní **askohymeniální** typy):

kleistothecium

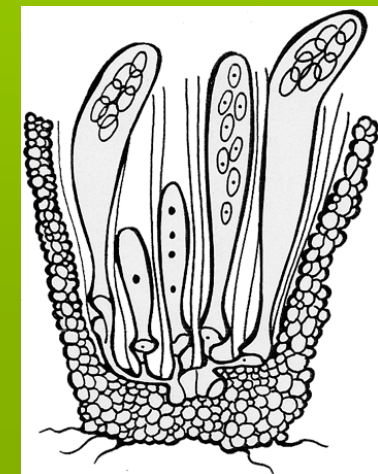
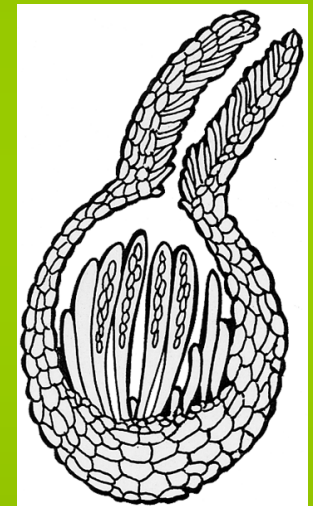
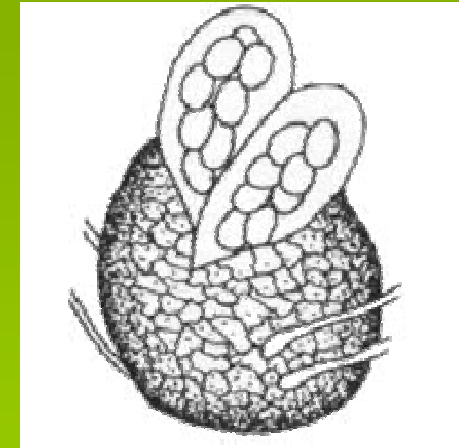
uzavřená plodnice s vytvořenou stěnou, otvírá se rozpadem; vřecka nejsou nijak uspořádána

perithecium

kulovitá nebo protáhlá plodnice (mohou být zanořená ve stromatu), vřecka uspořádána uvnitř v theciu, mezi nimi se mohou tvořit sterilní hyfová zakončení - **parafýzy**; spory jsou obvykle vystřelovány z vřecek a vycházejí ven ústím (**ostiolem**) případně vystlaným **perifýzami**

apothecium

primárně terčovitá až miskovitá plodnice; vřecka jsou uspořádána v theciu na povrchu plodnice, parafýzy vytvořeny; vrstva hyf pod theciem tvoří tzv. hypothecium, sterilní okraj apothecia (tvořen haploidními hyfami) je nazýván **excipulum**; spory jsou vystřelovány (stimulem bývá vnější podnět, např. světlo)

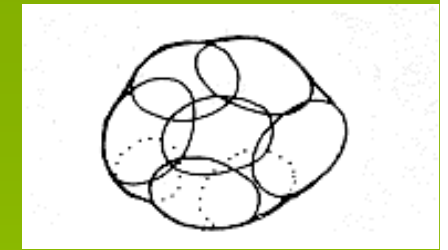
kromě těchto základních typů rozlišujeme ještě:

- **protothecium** (jen spleť hyf obklopujících vřecka)
- **gymnothecium** (intermediární typ mezi proto- a kleistotheциem, má stěnu tvořenu spletenými hyfami (nikoliv pseudoparenchymem))
- **tuberothecium** (jak je někdy odlišováno druhotně uzavřené apothecium) a některé další typy

askolokulární typy mají následující typy plodnic:

- myriothecium - polštářovitá plodnice s dutinami, v každé jediné vřecko
- **pseudoapothecium** - obdoba apothecia askohymeniálních hub
- **pseudoperithecium** - obdoba perithecia askohymeniálních hub
- thyriothecium - síťovité pseudoperithecium
- **hysterothecium** - štěrbinovité pseudoapothecium (*Lophodermium*)

základní znaky vřeckatých hub

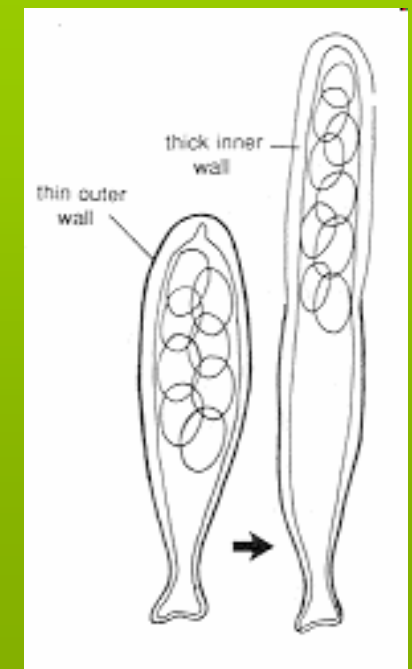

podle stavby stěn a otevíracího aparátu rozlišujeme vřecka:

- **pro(to)tunikátní** s jednovrstevnou stěnou bez otevíracího aparátu, spory se pasivně uvolňují po rozpadu nebo zeslizovatění stěny vřecka
- **unitunikátní** s dvouvrstevnou stěnou členěnou na exoaskus a endoaskus; obě vrstvy tenké a spojené, otevírají se současně pórem či štěrbinou („askoapikální aparát“, často s vrcholovým prstencem) - vřecka **inoperkulátní**, nebo jsou vybavena víčkem - **operkulátní** vřecka

všechny obrázky na této straně: www.mycolog.com

- **bitunikátní** se stěnou vícevrstevnou rozdělenou na dvě funkčně rozdílné vrstvy - zde exoaskus praská, endoaskus vyhřezne a prodlouží se a teprve ten se později otevírá (vždy inoperkulátní); z uni- a bitunikátních vřecek jsou spory vymršťovány turgorem buněk

základní znaky vřeckatých hub

významným znakem je **amyloidita** stěny vřecka či askoapikálního aparátu (modré zbarvení v roztocích jodu)

v řadě skupin se vyskytují **stromata** (sterilní útvary, do jejichž povrchu jsou zanořeny plodnice, obvykle typu perithecií), a/nebo **sklerocia** (obvykle slouží k přetrvání nepříznivých podmínek nebo jako zásobní útvar, netvoří se v něm plodnice)

nemalý systematický význam má také zastoupení a typ imperfektních stadií

system vřeckatých hub

tradiční členění morfologické, podle typu plodnic:

Plectomycetes (-idae) - kleistotheciální typy

Pyrenomycetes (-idae) - peritheciální typy (včetně příbuzných typů, i pseudoperithecia), "tvrdohouby"

Discomycetes (-idae) - apotheciální typy (včetně příbuzných typů, i pseudoapothecia), "terčoplodé"

podle vývoje plodnice:

Protoascomycetidae

Ascohymenomycetidae

Ascoloculomycetidae

dnes jsou vřeckaté houby členěny na více skupin (tříd), na základě některých anatomických, ultrastrukturních a zejména v posledních letech i molekulárně biologických znaků

(charakteristiky jednotlivých skupin postavené na morfologických znacích proto v některých případech nelze vytvořit)

oddělení *Ascomycota*

pododdělení *Saccharomycotina*

pododdělení *Taphrinomycotina*

třída *Neoelectomyces*

řád *Neoelectales*

pododdělení *Pezizomycotina*

třída *Eurotiomycetes*

řád *Eurotiales*

řád *Onygenales*

třída *Sordariomycetes*

řád *Xylariales*

řád *Hypocreales*

řád *Sordariales*

řád *Diaporthales*

řád *Ophiostomatales*

řád *Boliniales*

třída *Orbiliomycetes*

řád *Orbiliales*

třída *Pezizomycetes*

řád *Pezizales*

třída *Leotiomycetes*

řád *Helotiales* (incl. *Leotiales*)

řád *Cyttariales*

řád *Rhytismatales*

řád *Erysiphales*

třída *Lecanoromycetes*

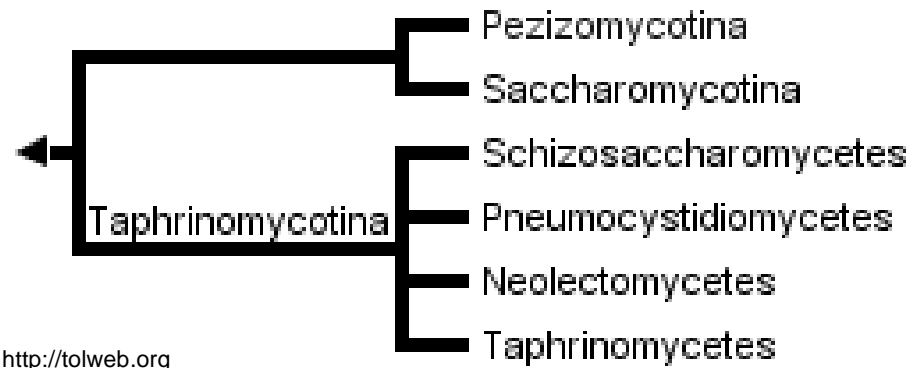
třída *Dothideomycetes*

třída *Lichinomycetes*

třída *Arthoniomycetes*

třída *Laboulbeniomycetes*

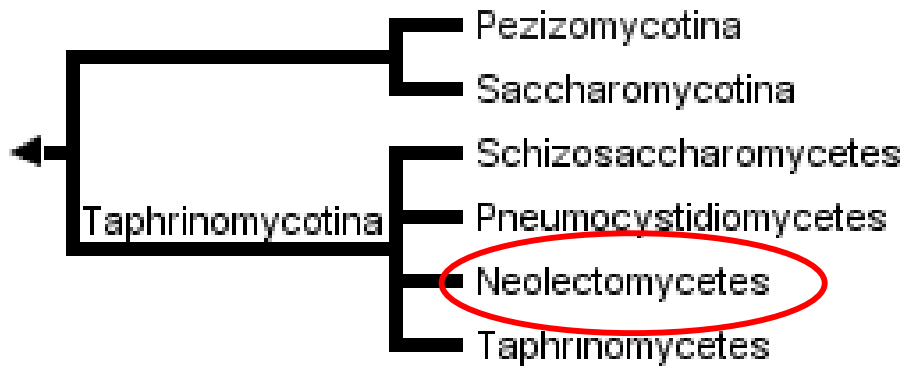
oddělení *Ascomycota*

<http://tolweb.org>

oddělení *Ascomycota*

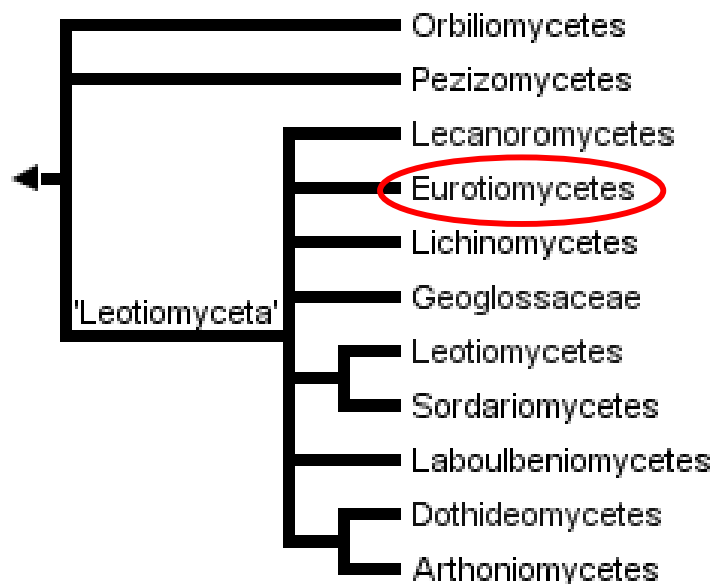
třída *Neoelectomyces*

řád *Neoelectales*

obsahuje jedinou čeleď s jediným rodem *Neoelecta* - stopkatá apothecia vzhledu zástupců ř. *Helotiales* (zvl. r. *Spathularia*), kam byl dříve také řazen parafýzy chybí, kyjovitá vřecka s osmi sporami, jež jsou aktivně uvolňovány anamorfní stadia nejsou (?dosud) známa zřejmě půdní saprofyté

existence rodu *Neoelecta* podporuje (nebo spíše nabízí) teorii, že výchozí typy vřeckatých hub mohly být vláknité houby tvořící plodnice, nikoliv kvasinkovité typy

pododdělení *Pezizomycotina*

třída *Eurotiomycetes*

(zhruba odpovídá bývalé skupině „*Plectomycetes*“)

protothecia nebo primitivní kleistothecia s prototunikátními vřecky

časté anamorfy

v nejnovějších zpracováních uznávány 4 řády, ve dvou významnějších nacházíme i „makromycety“

řád *Eurotiales* (incl. *Elaphomycetales*)

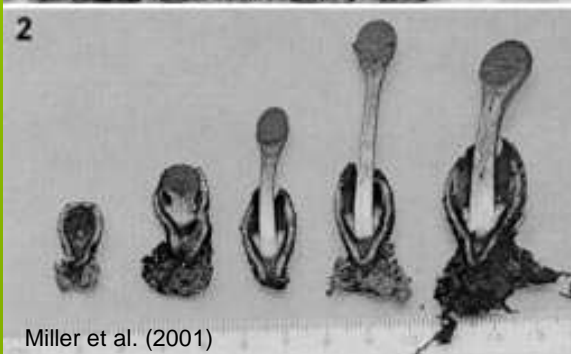
převažuje nepohlavní rozmnožování (u řady zástupců výhradní způsob rozmnožování), zástupci převážně mikroskopičtí

saprofytické či parazitické houby (na živočiších i rostlinách)

pokud plodnice vyvinuty, tak typu kleistothecií, případně protothecií, obvykle do 1 mm velké

výjimku tvoří čeleď *Elaphomycetaceae*

čeleď ***Elaphomycetaceae*** (jelenkovité; 2/27) s rodem *Elaphomyces* (jelenka)
podzemní kleistothecia („pulverothecia“) až několik cm velká, pokrytá silnou peridií
prototunikátní vakovitá vřecka brzy zanikají, „gleba“ záhy prachovitá
tmavé kulovité ornamentované výtrusy se z plodnice uvolňují až po rozrušení peridie
imperfektní stadia nejsou známa ektomykorhizní lesní druhy, aromatické →
vyhrabávané zvěří
dříve používány jako afrodiziaka
u nás do 10 druhů
nejhojnější *E. muricatus* (jelenka pestrá)

v roce 2001 byl z pralesů Guayany popsán nový rod *Pseudotulostoma* s druhem *P. volvatum* – houba byla původně považována za zástupce některé skupiny břichatek, teprve molekulární analýzy prozradily příslušnost k askomycetům do čeledi *Elaphomycetaceae*

řád *Onygenales* (kazirohovaré)

plodnice protothecia nebo kleistothecia, vřecka primitivní, prototunikátní, kulovitá

za zralosti se stěny vřecek rozpouštějí, askospory volně uvnitř peridie – tzv. „mazaedium“

imperfektní stadia obvykle přítomna

saprofyté nebo koprofilní druhy, často disponují enzymy umožňujícími rozklad celulózy nebo keratinu

většina zástupců mikroskopických (významní zejména z lékařského hlediska – dermatomykózy)

výjimkou je rod *Onygena* (kaziroh) z čeledi ***Onygenaceae* (23/134)**

stopkatá kleistothecia velikosti několika mm

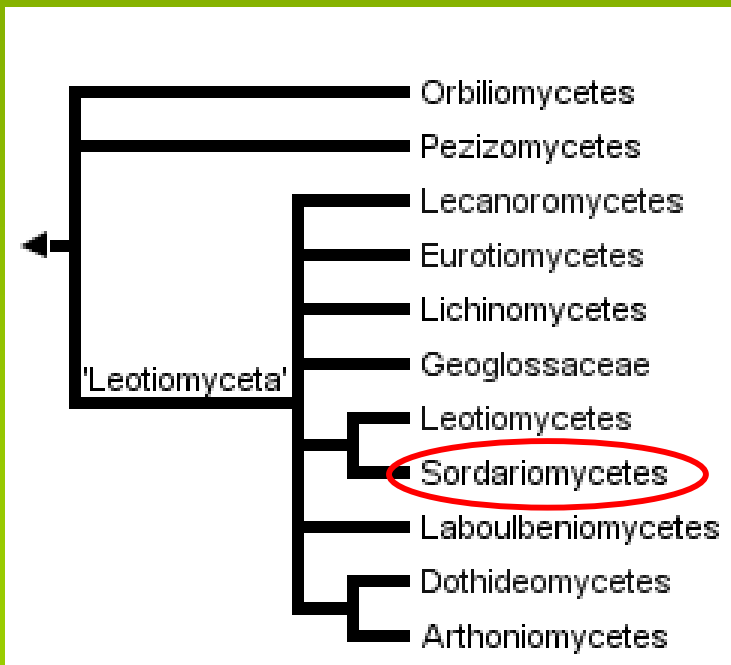
zástupci jsou saprofyté na rozkládajících se rozích, kopytech, paznehtech aj. (keratinofilní)

O. corvina (k. ovčí) – ptačí peří, vývržky, hadry

O. equina (k. koňský)

třída *Sordariomycetes*

patří sem většina peritheciálních hub -
pyrenomycetů

vřečka inoperkulátní, unitunikátní, askohymeniál-
ního typu

dřevní, terestriční či koprofilní saprotrofové, paraziti
rostlin i živočichů aj.

tři skupiny (zřejmě monofyletické), v současnosti
hodnocené na úrovni podtříd

makroskopičtí zástupci stromatičtí

podtřída *Xylariomycetidae* s jediným řádem

Xylariales - dřevnatkotvaré

makroskopická stromata, v nich zanořena černá perithecia

vřečka zpravidla s amyloidními prstenci, spory tmavě zbarvené

imperfektní stadia častá

saprofyti či paraziti rostlin

čeleď *Xylariaceae* (dřevnatkovité; 85/1343)

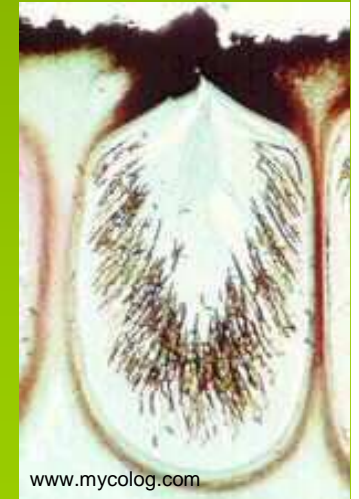
stromata stopkatá nebo bochníčkovitá, vzácněji rozlitá, často se současnou tvorbou konidií na povrchu, obvykle temně zbarvená

výtrusy tmavé, ± elipsoidní, jednobuněčné, s nápadnou klíční štěrbinou
převážně dřevní saprofyti, vzácněji paraziti dřevin

Xylaria (dřevnatka) – stopkatá stromata, na řezu bílá

X. hypoxylon (dřevnatka parohatá) – parohovitě větvená stromata

X. polymorpha (dřevnatka mnohotvará) – široce kyjovitá stromata

Daldinia (sazovka)

polštářovitá stromata, na lomu jakoby uhelnatá a soustředně zónovaná

zjištěna symbióza s pilořitkami rodu *Xiphydria*

D. concentrica (s. kruhatá)

Kretzschmaria (syn. Ustulina) deusta (spálenka skořepatá)

až 10 cm velká nepravidelně rozlitá stromata, v mládí bělavá až popelavě šedavá, ve stáří černá a křehká (jakoby „spálená“), parazituje na listnáčích

Hypoxylon (dřevomor)

bochánkovitá až rozlitá stromata

běžný *H. fragiforme* (dřevomor bukový)
vytváří červenavá stromata na větvích padlých buků

Biscogniauxia (káčovka)

okrouhlá terčovitá stromata se zdviženým okrajem
B. simplicior (k. ploská) - teplomilný druh, rostoucí
jen na řešetláku (*Rhamnus cathartica*)
velmi vzácný, v ČR chráněný taxon

Fotografia: Celestino Gelpi

Poronia punctata (trusovka tečkovaná)

ztuha masitá stromata na koňském a
dobytčím trusu
velmi vzácný a ohrožený druh, v ČR
pravděpodobně vyhynulý

čeled' *Diatrypaceae* (korovitkovité; 13/229)

stromata tmavá, rozlitá, nepravidelného tvaru nebo okrouhlá

askospory oproti předchozí čeledi bezbarvé nebo nahnědlé, alantoidní (uzenkovité)

saprofyti, příp. paraziti na dřevě (často na tenkých větvích)

Diatrype disciformis (korovitka terčovitá)

velké skupiny drobných okrouhlých stromat na větvích buku

Eutypa spinosa (bradavkatka ostnitá)

stromata rozlitá, s vyniklým ústím, hlavně na kmenech buků

podtřída *Sordariomycetidae*

většinou nestromatické houby s jednotlivými perithecií přímo na povrchu substrátu
výjimkou je

řád *Boliniales* s čeledí *Boliniaceae* (7/40)

dřevní saprofyti, podobní zástupcům řádu *Xylariales* (kam byli též dříve řazeni)
liší se utvářením askoapikálního aparátu, jeho reakcí s jodem (neamyloidní) a
molekulárními znaky

Camarops tubulina (bolinka černohnědá)

tmavá stromata na padlých jedlích, smrcích a bucích,
chráněný druh

podtřída *Hypocreomycetidae*

většinou světlá perithecia, parafýzy obvykle chybí
makroskopičtí (převážně stromatičtí) zástupci v řádu

***Hypocreales* (masenkotvaré)**

perithecia živě zbarvená, obvykle ponořená v taktéž pestře zbarveném (nikdy černém) stromatu, někdy tvoří i sklerocia

bezbarvé, často vícebuněčné askospory

převažuje nepohlavní rozmnožování

řád zahrnuje saprofyty nebo parazity různých organismů

významní makroskopičtí zástupci patří do tří čeledí:

Hypocreaceae

Clavicipitaceae

Nectriaceae

čeleď *Hypocreaceae* (masenkovitě; 22/454)

stromata rozlitá nebo polštářovitá, ± masitá

askospory ± elipsoidní, často dvou- či vícebuněčné

význačné anamorfy (rod *Trichoderma* aj.)

saprofyti nebo houboví paraziti

Hypocrea (masenka)

spory se často ve vřecích poltí

na houbách či dřevě

H. pulvinata (m. poduškovitá) – staré choroše

Hypomyces (=Apiocrea, Peckiella; nedohub)

mykoparaziti tvořící rozlitá stromata na plodnicích kloboukatých hub
(*Russulaceae*, *Boletales*)

H. viridis (n. zelený) – na holubinkách

H. chrysospermus - na hřibotvarých houbách
(často jen anamorfa *Sepedonium chrysospermum*)

H. lactifluorum – v S. Am. na holubinkách a ryzcích
jedlý, tržní („lobster mushroom“)

Hypocreopsis lichenoides (masenka lišejníkovitá)

laločnatá stromata na živých vrbových větvích
pravděpodobně parazituje na stopkovýtrusných
houbách rodu *Hymenochaete*
v ČR v. vz.

čeleď *Clavicipitaceae* (paličkovcovité; 43/321)

stromata stopkatá

askospory nitřovité, s mnoha přepážkami, fragmentující

obligátní paraziti různých organismů

Claviceps (paličkovice) – paraziti trav, z napadeného semeníku se vytváří sklerocium, ze kterého další sezónu vyrostou stromata s perithecií

C. purpurea (p. nachová) obsahuje jedovaté alkaloidy, kdysi hromadné otravy, dnes využívané k výrobě léčiv

C. paspali – výroba kys. lysergové → LSD

Epichloë typhina (obalka stéblová)

rozlitá bělavá či nažloutlá stromata na stéblech trav; „dusivá plíseň“

Cordyceps (housesice)

kyjovitá stopkatá stromata

paraziti členovců, několik druhů na plodnicích jelenek

C. ophioglossoides (h. cizopasná) - na jelenkách

C. militaris (h. červená) - housenky a kukly motýlů

C. entomorrhiza (h. střevlíková)

C. sinensis – parazituje na motýlech (čel. *Hepialidae*) v Tibetu, tradiční léčivo v celé východní Asii

čeleď *Nectriaceae* (rážovkovité; 57/646)

stromata chybí nebo nevýrazná, na povrchu většinou červenavě zbarvená
askospory zpravidla vícebuněčné, ale nefragmentující
saprofytické či patogenní na různých dřevinách

Nectria cinnabarina (rážovka rumělková)

jasně červená perithecia na rudimentárním stromatu (nejsou ponořena)
častější růžové polštářky anamorfy *Tubercularia vulgaris*
na opadlých větvičkách listnáčů hojná

třída *Leotiomyces*

± nelichenizované „inoperkulární diskomycety“

na základě molekulárních znaků sem náleží také padlí (řád *Erysiphales*) – významní paraziti rostlin s uzavřenými plodnicemi podobnými kleistotheciím

naopak odtud byla podle recentních výzkumů vyřazena čeleď *Geoglossaceae* a *Orbiliaceae*

vřecka unitunikátní, inoperkulární, otevírají se pórem, spory jsou jedno- nebo vícebuněčné

zástupci saprofyti či rostlinní paraziti, výjimečně lichenizovaní (?*Baeomyces*)

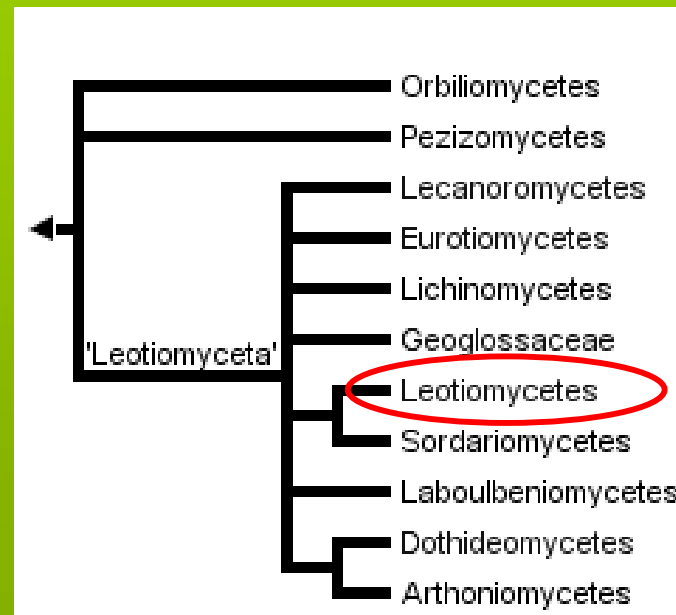
významné řády:

Cyttariales

Helotiales

Leotiales

Rhytismatales

řád *Cyttariales*

čeleď *Cyttariaceae* (1/10)

monotypická čeleď s jediným rodem *Cyttaria*

vytváří bizarní masitá stromata se zanořenými plodnicemi apotheciálního typu

rozšíření omezeno na jižní polokouli, zástupci parazitují na pabucích (*Nothofagus*)

některé druhy tvoří tradiční složku jídelníčku původních obyvatel

© Goetz Palfner

© 2003 The Hidden Forest

řád *Leotiales*

někdy začleňovány do ř. *Helotiales*

čeleď *Leotiaceae* (patyčkovité; 7/34)

stopkaté, živě zbarvené plodnice
spory septované
saprofytické pozemní druhy

Leotia lubrica (patyčka rosolovitá)

gumovitá dužnina, olivová plodná část, stopka žlutá
terestricky na vlhkých místech v lesích

Microglossum (pazoubek)

olivové až modrozelené plodnice
tvar podobný jako u čel. *Geoglossaceae*
terestricky na vlhkých místech v lesích

M. viride (p. zelený) – vlhká místa v lesích
vz., v ČR §

čeled' *Bulgariaceae* (klihatkovité; 4/7)

velká černohnědá gumovitě masitá apothecia, skoro černé výtrusy

Bulgaria inquinans (klihatka černá) – saprofyt na čerstvě padlých kmenech a větvích listnáčů, růst ve skupinách

Holwaya mucida (voskovička černavá)

saprofyt na tlejících kmenech listnáčů, především lip, vzácný druh

nápadná anamorfa (*Crinula caliciiformis*)

řád *Helotiales*

jeden z největších řádů vřeckatých hub, zahrnující inoperkulátní diskomycety
časté nepohlavní rozmnožování (různé typy konidií)

někdy sklerocia, výjimečně i stromata

apothecia přisedlá nebo stopkatá, velikosti několik milimetrů až centimetrů,
obvykle dosti tuhé a pružné konzistence (x *Pezizales*)

vřecka unitunikátní, inoperkulátní, otevírají se pórem, spory jsou jedno- nebo
vícebuněčné

saprofyti či rostlinní paraziti

čeleď *Ascocorticiaceae* (1/2)

není vyvinuto apothecium, vřecka se vytváří přímo na tenkém subikulu
povlékajícím substrát

nejisté systematické zařazení

Ascocorticium anomalum – saprofytický druh na borci *Pinus*

čeleď *Sclerotiniaceae* (hlízenkovité; 47/284)

obvykle stopkatá číškovitá apothecia

vždy je vyvinuto sklerocium (nebo stromatizované pletivo hostitele)

spory obvykle jednobuněčné

obligátní či fakultativní paraziti rostlin

(řada hospodářsky významných - *Monilinia*, *Botryotinia*)

Dumontinia (Sclerotinia) tuberosa (hlízenka sasanková)

stopkaté hnědavé plodnice vyrůstají z hlízovitého sklerocia ukrytého v zemi
jarní druh parazitující na sasankách

Myriosclerotinia (hlízenka) – protáhlá sklerocia ve stoncích sítinovitých a šáchorovitých rostlin

M. caricis-ampullaceae (h. vodní) - pouze na *Carex rostrata* a *C. aquatilis*, apothecia v časném létě; velmi vzácný boreomontánní druh

Ciboria (jehnědka) – stopkatá hnědavá apothecia vyrůstají ze stromatizovaného pletiva hostitele

C. amentacea (j. olšová) – časně zjara na olšových jehnědách

Encoelia (kornice) – přisedlá, zprvu uzavřená, kožovitá apothecia

saprofyti na různých dřevinách, proráží borku

E. furfuracea (k. lísková, k. otrubičnatá)

časně na jaře na odumřelých větvích lísek

čeleď *Hyaloscyphaceae* (brvenkovité; 74/933)

drobná pohárkovitá až plochá apothecia, excipulum zpravidla dlouze chlupatá (chlupy bezbarvé či zbarvené)

stromata či sklerocia chybí

saprofyti na rostlinném materiálu, vzácněji paraziti

Lachnellula willkommii (brvenka modřínová)

oranžová, na okraji bíle brvitá apothecia
způsobuje rakovinné nádory

Lachnum (= *Dasyscyphus*, chlupáček)

L. virgineum (ch. bělostný)

čeleď *Vibrisseaceae* (míhavkovité; 6/59)

přisedlá nebo stopkatá konvexní apothecia

spory nitřovité, septované, fragmentující

růst na promočeném až ponořeném dřevě nebo zbytcích bylin

Vibrissea truncorum (míhavka vodní)

oranžová stopkatá apothecia

vzácně v horských potocích, v ČR §

čeleď *Helotiaceae* (voskovičkovité; 117/826)

velmi široká a heterogenní čeleď

stromata chybí, plodnice přisedlé či stopkaté, relativně pestře zbarvené, většinou menších rozměrů

spory bezbarvé, elipsoidní až protáhlé, někdy vícebuněčné

obvykle saprofyti (pozemní, dřevní, na zbytcích rostlin), ale i mykorizní (*Hymenoscyphus ericae* - erikoidní mykorizy)

Bisporella citrina (voskovička citronová)

drobná jasně žlutá přisedlá apothecia
velké skupiny na tlejícím dřevu

Chlorociboria aeruginascens (zelenitka měděnková)

měděnkově zelená krátce stopkatá
apothecia

růst na dřevě, které zbarvuje zeleně

Ascotremella faginea (mozkovka rosolovitá)
mozkovitě zprohýbaná rosolovitá apothecia
dřevní druh zachovalejších lesů
v ČR §

Mitrula paludosa (čapulka bahenní)

bílý „třeň“, plodná část žloutková
ponořené zbytky rostlin a jehličí v čistších
potocích, v horách hojná

řád *Rhytismatales*

čeleď *Rhytismataceae* (55/728)

tmavá stromata, v nich plodnice přechodného typu (askolokulární / askohymeniální), otevírající se štěrbinou

většinou paraziti rostlin

Rhytisma acerinum (svraštělka javorová) - stromata na listech javorů

čeleď *Cudoniaceae* (2/21)

dříve řazena do řádu *Helotiales*, ale molekulární a některé mikroanatomické znaky ji umisťují mezi *Rhytismatales*

stopkatá apothecia s rozlišenou plodnou částí, růst na zemi v jehličnatých lesích

Cudonia circinans (kulatěnka horská)

Spathularia
flavida
(lopatička
kyjovitá)

třída *Geoglossomycetes*

jediný řád s jedinou čeledí

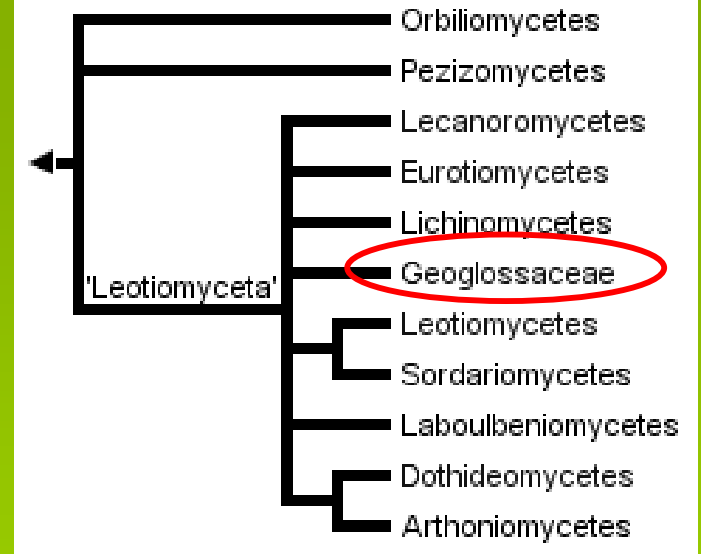
Geoglossaceae (jazourkovité; 6/48)

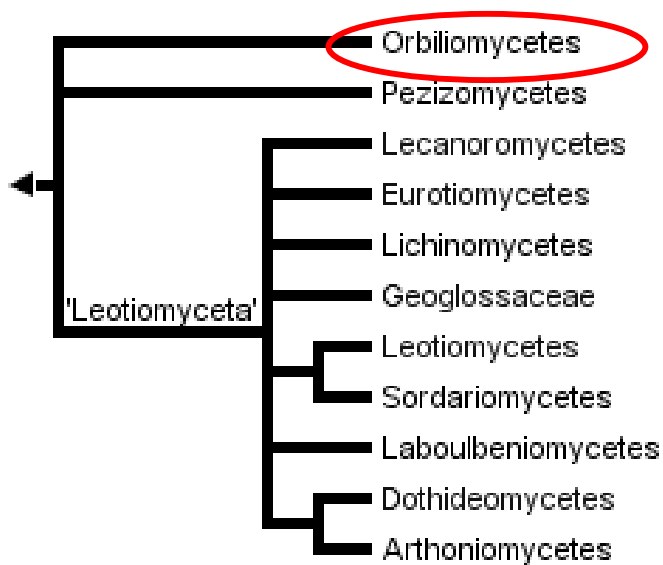
stopkatá, obvykle tmavá apothecia s nejasnou hranicí mezi plodnou a sterilní částí (parafýzy i na třeni)

spory septované, niťovité, pigmentované, ve vréccích paralelně, parafýzy taktéž tmavě zbarvené
donesávna řazeny do ř. *Leotiales*, ale vývojově značně izolované

saprofyti na zemi, obvykle na mechatých místech (rašeliniště, vlhké louky aj.), citlivé indikátory znečištění (hnojení)

Trichoglossum, *Geoglossum* (jazourek)

třída *Orbiliomycetes*

řád *Orbiliales* s jedinou čeledí *Orbiliaceae* (12/288)

malá skupina

drobné apotheciální askomycety, plodnice voskovité konzistence, světlých barev, nanejvýš několik mm velké
vřečka malá, inoperkulární, uťatá, na bázi rozeklaná

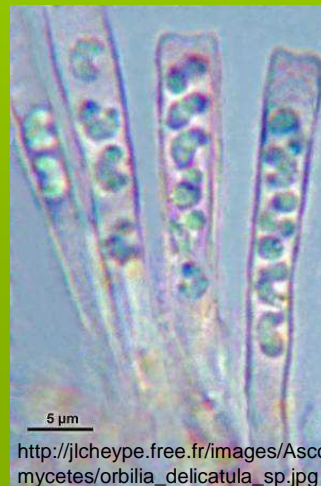
saprofytické druhy, zejména na tlejícím dřevě, některé anamorfy dravé – nematofágní (anam. rod *Arthrobotrys* - obrázek, *Dactylella* aj.)

donedávna řazeny do řádu *Helotiales*, ale na základě molekulárních analýz umístěny do samostatné třídy

zástupci: rod *Orbilina* (kruhovka)

© M. Junek

http://lcheype.free.fr/images/Ascomycetes/orbilina_delicatula_sp.jpg

<http://plpnemweb.ucdavis.edu/nemaplex/images/antago2.jpg>

třída *Pezizomycetes*

s jediným řádem

Pezizales (řasnatkotvaré)

„operkulátní diskomycety“

někdy tvoří sklerocia, nikdy však stromata

apothecium obvykle poměrně křehké konzistence

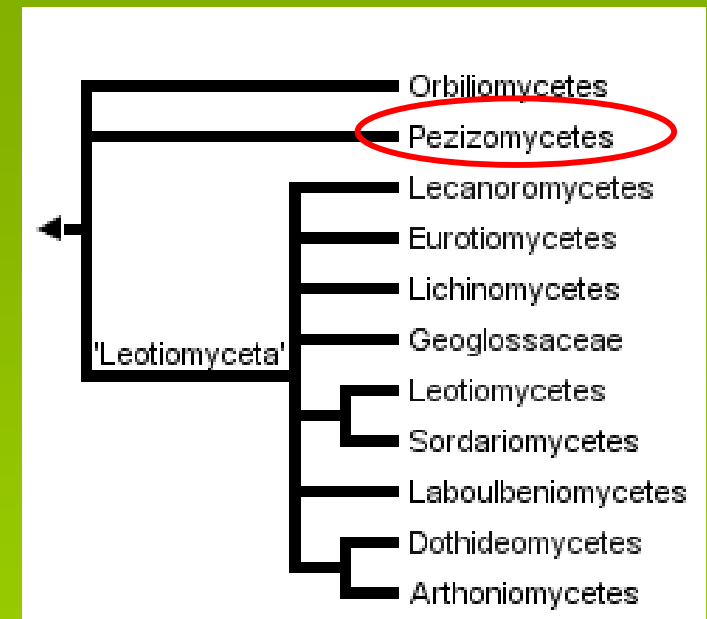
tvary: miskovité, přisedlé či stopkaté, u odvozených typů kuželovité nebo
čepcovité se zprohýbaným či jamkatým povrchem a sterilním třeněm nebo
dokonce druhotně uzavřené (a pak obvykle podzemní) plodnice

vřecka unitunikátní, operkulátní

vždy jednobuněčné spory

u řady druhů známa pouze teleomorfa

saprofyté na půdě nebo organických zbytcích, řada druhů spáleníštních, někteří
zástupci koprofilní, také mykorizní symbionti

třída *Pezizomycetes*

s jediným řádem

Pezizales (řasnatkotvaré)

čeleď *Ascobolaceae* (hovníkovité)

čeleď *Pezizaceae* (řasnatkovité)

čeleď *Discinaceae* (desticovité)

čeleď *Morchellaceae* (smržovité)

čeleď *Helvellaceae* (chřapáčovité)

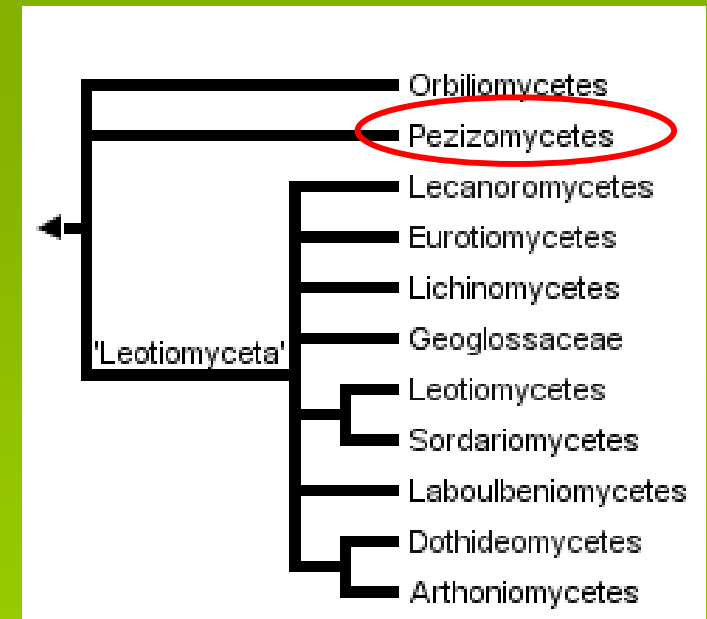
čeleď *Tuberaceae* (lanýžovité)

čeleď *Pyronemataceae* (syn. *Otideaceae*, *Aleuriaceae*; ohnivkovité)

čeleď *Rhizinaceae* (kořenitkovité)

čeleď *Sarcoscyphaceae* (ohnivcovité)

čeleď *Sarcosomataceae* (masečnickovité)

čeled' *Ascobolaceae* (hovníkovité; 6/130)

masitá, poměrně živě zbarvená, obvykle velmi drobná (do 1 cm) apothecia
vřecka amyloidní, spory ve vřeckách dvouřadě uspořádané, často s fialově
zbarveným episporem

koprofilní, příp. anthrakofilní saprofytické druhy

3 rody

Ascobolus furfuraceus (hovník
obecný = otrubičnatý)

© M. Junek

čeled' *Pezizaceae* (řasnatkovité; 31/230)

apothecia často rel. veliká, tlumených barev, přisedlá nebo krátce stopkatá (výjimečně uzavřená, podzemní – r. *Terfezia*)

vřecka amyloidní

alespoň některé druhy mykorizní

Peziza (řasnatka = kustřebka)

miskovité, ± přisedlé hnědavé plodnice

polyfyletický rod

P. badia (ř. hnědá)

Sarcosphaera coronaria (baňka velkokališná)

v mládí kulovité, duté podpovrchové plodnice

v dospělosti se hvězdovitě rozevírají a odhalují fialové rouško

vzácně v lesích na vápnatých půdách

jedovatá

čeleď *Discinaceae* (desticovitě; 5/60)

stopkatá, terčovitá až mozkovitě zprohýbaná (vz. uzavřená) apothecia

rouško hnědavých odstínů

askospory často ornamentované a s apikálními výrůstky

zpravidla jarní, pozemní nebo na tlejícím dřevě rostoucí druhy

Discina perlata (destice chřapáčová)

terčovité tabákově hnědé plodnice
s kratičkým třeněm

zjara na tlejících pařezech jehličnanů
chutná jedlá houba

Hydnotrya (oříškovec)

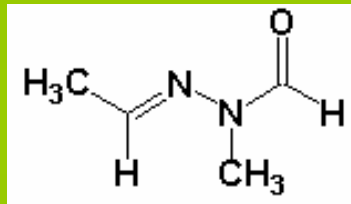
podzemní uzavřená apothecia, vzácně v lesích
mykoriza

H. tulasnei (o Tulasneův)

Gyromitra esculenta (ucháč obecný)

červenohnědý klobouk
spory elipsoidní, hladké
na jaře v jehličnatých lesích
prudce jedovatý (gyromitrin)

G. gigas (u. obrovský)

okrově hnědý klobouk
spory vřetenovité, s apikálními výrůstky
okolo tlejících pařezů jehličnanů
po uvaření jedlý

G. infula (u. čepcovitý)

slabě laločnatý klobouk, hladký třeň
na tlejícím dřevě, hl. jehličnanů
podzimní druh, podezřelý

Pseudorhizina sphaerospora

(ucháčovec šumavský)

třeň na bázi vínově zbarvený, výtrusy kulovité

na tlejících kmenech jedlí a smrků v horských lesích v časném létě

velmi vzácný, §

čeleď *Morchellaceae* (smržovitě; 4/50)

plodnice se třeněm a žebernatým kloboukem, řidčeji terčovitá (*Disciotis*)

výtrusy hladké, elipsoidní

jarní druhy

Morchella (smrž)

žebernatý klobouk přirůstá ke třeni na bázi
větš. mimo les – sady, zahrady, staveniště aj.
nedořešená vnitrorodová taxonomie

oblíbené
jarní
houby

Verpa (Ptychoverpa) bohemica (kačenka česká)

klobouk přirůstá ke třeni na vrcholu

obří spory (až 80 μm) po dvou ve vřecích

časně zjara v osikových či jasanových hájích,
obvykle na vápenci

velmi chutná

čeled' *Helvellaceae* (chřapáčovité; 6/65)

terčovitě až sedlovité plodnice, obvykle se třeněm, známy i uzavřené typy (*Balsamia*)

askospory hladké

v lesích na humózních půdách, pravděpodobně všichni zástupci mykorizní

Helvella acetabulum (kališník obecný)

pohárovité tuhé plodnice s krátkým žebnatým třeněm

H. crispa (chřapáč kadeřavý)

bělavé plodnice s laločnatým křehkým kloboukem

čeled' *Tuberaceae* (lanýžovitě; 7/110)

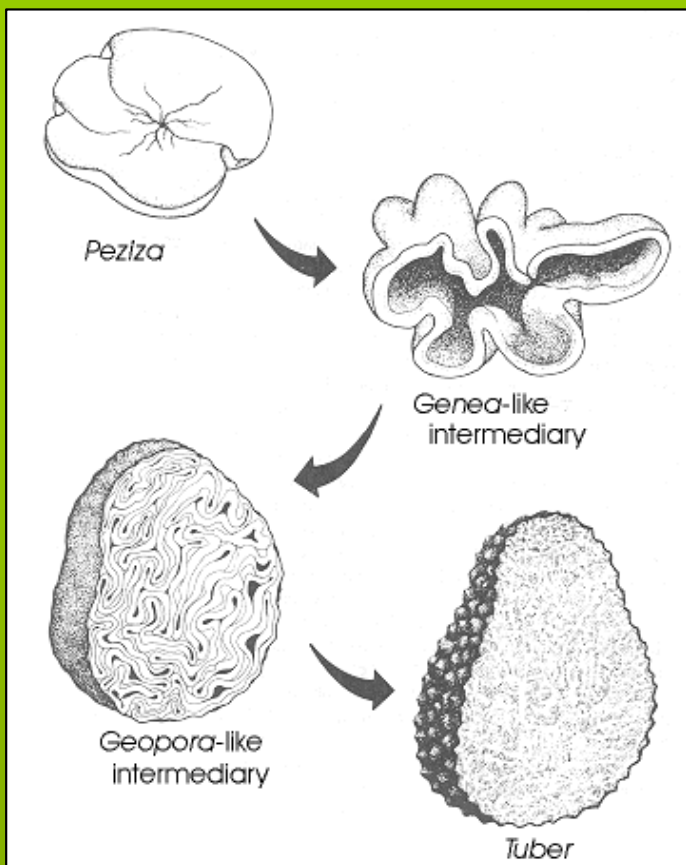
apothecia podzemní, silně modifikovaná (tzv. tuberothecium)

povrch často hrbolatý či bradavčitý, na řezu labyrintická struktura

vřecka zjednodušené stavby, druhotně inoperkulární, ± vakovitá, tlustostěnná, obsahující 8 nebo častěji méně spor

výtrusy hnědavé, ornamentované

mykorizní druhy, zoochorie

Choiromyces venosus (bělolanýž obecný)
velká (až 15 cm) světle okrová plodnice
vřecka osmivýtrusá
hlinité půdy, nehojný

Tuber (lanýž)

žlutorezavé, hnědé až černé plodnice
ve vřeckách jen 1-4 spory

T. aestivum (l. letní)

černá bradavčitá askomata
teplomilné doubravy
v ČR §

vysoce hodnocené pěstované houby (lanýžárny)
nejvíce ceněné jsou *T. magnatum* (l. piemontský, „bílý“ – S Itálie)
a *T. melanosporum* (l. perigorský, „černý“ – JZ Francie)

čeleď *Pyronemataceae* (syn. *Otideaceae*, *Aleuriaceae*; ohnivkovité; 80/660)

apothecia různé velikosti, ± miskovitá nebo terčovitá, často jasně zbarvená (karotenoidy)

vřecka inamyloidní

saprofytické, příp. i mykorrhizní druhy

Scutellinia (kosmatka)

malé miskovité oranžové plodnice

excipulum tmavě štětinaté

na zemi či tlejícím dřevě

Aleuria aurantia (mísenka oranžová)

velké oranžové plodnice

podél cest na holé zemi

(jedlá)

Otidea (ouško)

apothecia excentrická, na jedné straně rozčísnutá, žlutá, oranžová až hnědá

Sepultaria (hrobenka)

apothecia v mládí podzemní a uzavřená písčité půdy

Geopyxis carbonaria (zvoneček uhelný)

pohárkovité stopkaté plodnice na spáleništích v jehličnatých lesích

čeleď *Rhizinaceae* (kořenitkovité; 2/3)

apothecia hnědá, na okraji světlejší, polštářovitě vydutá, naspodu s početnými „rhizoidy“

vřečka inamyloidní

v jehličnatých lesích, obvykle na starých spáleništích

Rhizina undulata (kořenitka nadmutá)

čeleď *Sarcoscyphaceae* (ohnivcovité; 13/100)

apothecia tuhá, přisedlá nebo častěji stopkatá,
jasných barev

saprofyti na tlejícím dřevě

Sarcoscypha (ohnivec)

krátce stopkatá miskovitá apothecia

časně zjara na ležících větvích listnáčů

Microstoma protractum (ohnivec zimní)

dlouze stopkaté plodnice, okraj zubatý
ponořené dřevo

S. austriaca (o. rakouský)

Cookeina
(sub)tropy

okraj apothecia často dlouze chlupatý

čeled' *Sarcosomataceae* (masečnickovité; 10/60)

apothecia přisedlá, ztuha kožovitá, případně želatinózní konzistence, obvykle tmavá

saprofyti na tlejícím dřevě nebo na zemi, často jarní druhy

Pseudoplectania (ušíčko)

černé plodnice na dřevě n. na zemi

jarní druhy

P. vogesiaca (u. černavé)

tlející kmeny jedlí, §

Urnula craterium (zvoneček pohárkovitý, urnička p.)

černé „urničky“ na ponořeném dřevě

časně zjara, vzácně v list. lesích

Sarcosoma globosum (masečník kulovitý)

velké (až 10 cm) tmavé kulovité plodnice, uvnitř s rosolovitým obsahem
brzy na jaře ve vlhkých smrčínách
extrémně vzácný a ohrožený druh v celé Evropě, v ČR (?) vyhynulý

